

ש ו ר ו ת

עושר של טבע. היה המרץ הלכבי, הצמאון הלוהט — הגעגועים על אנשי יושר ואנשי קומה, שמתוך נגינה מלאה שפס את פעמי בואם.

ב אגב "קול דמי אחים"*

גביית עזרה על מאורעות, שבהם נתי גבשו כל אימי התקופה, אימים לא שערם שום דמיון אדם, היא משהו קשה יותר, המור יותר מהרצאת דברים, שהפכו היסטוריה. כאן הקושי בעצם הקליטה, באופן הקליטה, שהיא גם הארית הלבדים. עם קריאת המגלות האלה, פעמים אתה חושב, שזהו למעלה מכוח אדם — לשמוע, לרשום, למסור לדור ולחורות הבאים את אשר עולל אדם לאדם בהשפעתו של אחד מסורף, מתור עב-אדם, שהאנייה לא הקימה כמות לאכזריות, לכיעור, לאייריסון היצרים.

אלפי ספרים ייכתבו בעתיד על מאגני אק זה, שמשך אחריו עם שלם (זכרו את עשרות המיליונים, שהצביעו בעדו בעוד לא הגיע לישל טון!) — שהפך מיליונים של בוער לתליינים ולסאדיסטים, הזאלכים למות ושעו על שפתיהם. אכן כל ספרי ההיסטוריה שייכתבו על כת פרשנים זו כאין וכאפס הוא נגד מה שמסופר בקונטרס קטן זה — "קול דמי אחים": על פיו בלבד יבנו הכל, — יובן היצר השפל, שפייע במנור לים, ככח ראשון, כגודל ראשון, יוצר זה הוא: שנאת ישראל!

בכוחה עשה את החיל הזה, בכוחה משך עצמים אחריו — בכוחה משך אחריו עמים (פסולת עמים), שביטלו את סבדם, את מסורתם, את חירותם — את עצם חושם לקיום. בלעדיה לא יהיו מחבנים כל הלאוראלים, הקוויסלינגים למיניהם — כל אלה, שנעשו שותפים לנבי לים, ושקדו בראש הראשונה להכרית, כמחוק, את היהודים, להרעיבם ולעולל בעפר את כבודם האנושי. היקו את משעבדיהם וקידשו את רוצחי עמם.

אמיל מצוה: שנאת ישראל קדמה גם לרגש הלאומי האלימנטרי. היא יונקת ממסורת אפלה, בה נחרכו סמסומם של כל הדורות. כשם שהיא משכיחה כל תורת אדם, היא משכיחה גם כל תורת מולדת. מאן צף ועולה כל מה שנשאר באדם מן התור הקדמני, מן החיה: הוא אפל ואכזרי שבעתים גם ממנה.

רק לאור איום זה נעשית מובנת הוצ' פשה הריטלרית, נעשה מובן ה"קסם" של אדם נטול-חן, נטול-רחמים, שגרר אחריו לא המונים אפלים בלבד, כי אם גם אנשים שקפו לכאורה תרבות במדה עצומה. שנאת ישראל משכיחה הכל, עוקרת הכל: כל העולם סובב על ציר אחד זה.

*

ב"קול דמי אחים" שוב הראתה ברכה חפס את כוחה לספר בפשטות גדולה על דברים, שאינם פשוטים כל עיקר. כאן האמנות בהתגברות על כל הטעמה יתרה, — להסתפק בעובדות, שתחיינה מחברות בעד עצמן. זה הכוח שלא להור סיף, שלא לתאר — הוא הכוח לאמת. סמליות אלה עושה מחברת קטנה זו לאחד התעודות הנאמנות ביותר על ימי החרוזה העבריים עלינו.

מבקר ומתרגם

המשתתף שבשניהם הוא קודם כל מושך ההתפעלות מיצירת אחרים — עד כדי להעשות, בכוחה של התפעלות זו שותפים לה. כך גם אהבת-אשה גדולה לתינוק לא לה, שהיא מטפלת בו באמור, מקנה לה זכות אף ואישר-אם.

משהו מ"יסודא דנוקבא" כמעט הכרחי בשניהם. בלי התבטלות מחלטה בפני המבקר והמתרגם לא יושג לעולם משור שלם באמת במקצועות אלה. בלי שכוח עצמו לא יתנו ביטוי אמת לער-כין, המובילים על ידיהם. רק התלפדות גמורה עם יצירת הנולה מסייעת בידם להיחז צירים גאמנים לו. רק היא המודינה אחם לדבר בשמה, לתביע את עצמם באמצעותה; להליבש יצירת אחרים לביש משלהם.

איה ליקוי שבעצמותם-הם הופך כאן יתרון; איזו חולשה שבהם — כוח; איה ויתור על עצמם — שלטון וזכות. יעקב פיכמן

יצחק אפשטיין

חמות בלסת וצנועה. דם חם, מושך, מלאב, ועם זה: גם משנה זר, כמעט אפסוטי, בא ממוחק, משנה לא דומה בכל מבנהו הנפשי אל המהות הרגילה שלנו. חמים ופשוט וחרוישי, ועם זה: בליות משהו אסטרני, פתיטי, מזרחי. אולי דוסימורחי. הדמות, דמות פהן, הזכירה בתמונתו האחרונה את ולדימיר סולובייוב. שקט נפשי גדול עם להב נסתר, עם תרועה נסתרת. איש-דת.

מראשית היפרחוננו אהבתי, לפבני גם ביתו, קנו הצנוע, אהבתי בו תורם זה שאינו מצוי — קביעות זו של אדם שלם, של יאדו שלם. משהו בלי סדק ובלי רכב. הוא קדמני תמיד (כשם שהקדים אמנם את כל אדם) בפניו השוחקת, באותה חביבות שהיתה סבועה ברקמת קמטיו הקרומת מסביב לחיות-העיניים. אהבתי להפתיעו בשהוא עובד, כמחנהו, מתוך שכיבה במטה... אף בזה היה משהו מזרחי. הקו של שמירת מרץ מתוך החפנקות קלה. בפניו נזרקה אז אותה אדמומית זכה. — של ילד ביישן ושחם, שמצאוהו בקלקלתו.

משהו הרגלי, קולו, גחן ניבו — בכל זה היה מן היות מיד. בכל זה היה סגנון וטעם. כל זה טפחו ימי פעורים, חלומות נעורים של אדם בהיר מחשבה, בהיר סגנון, ששמר בדמו לכל ימי חייו רגנה רומנטית, היא שדוכבה את האמון, את הכלשן, את האדם המדיני, אדם הולם וגלוי עינים.

מהותו היתה — הנגינה, ובכל מה שעשה לא חתר אלא אליה. בדמו היה מחלה קצב עברי חדי, משחררה טוב שמע ועזר-אליטה, — קצב זה שבו נתגלמה לו מהותה של ארץ-ישראל ושבלעדיו היה הכל המשך הירידה, הרישול, ההתמוננה. בחיודו של קצב זה ראה את ההתגברות של התמול הגלתי, אין רצונה של אומה בא לידי גלוי אלא בניגונה — בהברתה ומלאה, השלמה, העצמות. אין חיים מלאים בלי הברה מלאה.

כאילו היה בו, בחיביו גפשו, במחזור דמו, מריחמוס קדמוני, נשכה זה שפיעם את מלו, ושבו לא ראה תיקון ניב בלבד, כי אם — את עצם הגאולה. אזו נכחה מפגם שכיגון יותר משנכחה מפגם שבלטון. סעצם החירות לעברית זכונה היה מן החתירה לעברית נתי, להסעה מוצקה, החלפת אבריים, הגילים אמו להבדיל בין הפלאסטי ובין המוסיקאלי. אבל יש גם בקול יסוד פלאסטי. כל מה שבוטא בטוי שלם, מה שאין בו סלום מן התמלעה, אינו נגינתי בלבד.

בכמה דברים, הנגעיים לבטוי, לא תמיד היתה דעתי נוחה מהמורותיו. הטר עמת השואים היתרה, ובעיקר — טי פוח ההסרה הגרונית (הטעמת העין), ההבה מן הדקלמציה טבוע בהם. לא! אין לחדש הטעה, שצמחה פעם באקלים מדברי, והגרוניות המוטעמת היא גם קשה לאוננו, ונטולת כל קסם. תחת זאת הקשבתי לכל תיקון לשוני, לכל הצעת בטי וצירוף בטי בבנין המשאמר, כאן נתגלה האמן דקדושימיה, שהבחין בכל שרובב וקלקל-טעם. בכל הצעותיו בגידון זה גיברה הנטיה לא רק לנועם שבהברה, כי אם גם לאשטות, לצלילות — לכל מה שעלול להיות עממי-מוסיקאלי, בדוגמאות הפרוזה הזכה שלו הראה, שהוא דשאי לתקן: שהוא גותן תמיד כנגד האסימנים מטבעות-זהב של ביטוי.

לא בעל דקדוק היתה כי אם איש נגינה ואיש סגנון. היה מולו, גם כאדם, חטיבה מסוגנת. פסמים נראה זה כשחוק תמים. אבל מאחורי הניב המדוקלם היה

(* לברכה חפס. מן המוקד. הוצ' את "עם עובד".